

Samen verlangen, samen verwachten

De stem van Jesaja : ‘De berg met de tempel van de Levende zal opgericht staan als de hoogste der bergen, en alle volkeren zullen er naar toe stromen.’ Het is weer Advent, lieve mensen, in ons liturgisch en in ons dagelijks leven een mooie, spannende tijd : van Sinterklaas naar Kerstmis, en dan Nieuwjaar. We vieren het diepste, het meest basale dat wij in ons omdragen : ons verlangen. Als mens zijn we immers, vóór al het andere, verlangen. Het is Gods origineelste gave, onze motor, onze levenskracht. Als wij hier bijeenkomen, iedere zondag weer, is het om dat verlangen beter te begrijpen, er iets mee te doen, om van ongericht verlangen gericht streven te maken. Want er is nog genoeg te doen, nog genoeg onvervuld verlangen in deze wereld, in ieder van ons. Deze Advent-weken zijn we dus ook mensen van verwachting : positieve verwachtingen als we tot de optimisten, de boffers of wellicht de naïevelingen behoren, wat minder rooskleurige verwachtingen als we ons meer thuis voelen in het kamp van de pessimisten, de tobbers, de zwartkijkers.

Daarom is het, denk ik, zo zinnig dat we elkaar cadeaus geven, deze decembermaand. Cadeaus doen ons buiten onszelf treden, boven onszelf en onze donkere kanten uitstijgen, ze doen ons met Jesaja de berg met de tempel van de Levende opgaan, zetten ons aan om het - zeer serieuze - cadeauspel ook op grotere schaal te spelen. Cadeaus ontvangen en geven kan iets onder ons brengen van het Rijk Gods waar delen en geven immers in de grondwet staat. Kleine en, als het even kan, grote cadeaus kunnen mensen doen beseffen, ervaren, wat het leven in wezen is : een gave, een Godsgeschenk, om niets. Vaak helpen ze ons om met meer dankbaarheid, meer vertrouwen te leven. We moeten ook het Open Huis hier, straks met kerstmis, maar zien als een cadeau van ons allen samen aan mensen buiten deze kerk.

Ik heb de laatste weken vaak moeten denken aan onze voorgangers hier, degenen die honderd jaar geleden, in 1913, in deze zelfde ruimte van de Dominicus Advent vierden, aan de vooravond van 1914 : aan hun verwachtingen. Stel je voor : onder ditzelfde sterrenplafond, te midden van deze zelfde Kuyper kleuren en ornamenten, al die mensen toen, misschien wel onze voorouders, met hun gezichten naar het altaar en naar dat griezelig grote kruisbeeld, mensen met hetzelfde Credo maar met een heel andere geloofsbeleving dan de onze nu. Met wat voor verwachtingen leefden zij die Advent? Niemand van hen heeft destijds een vermoeden gehad van de onzegbare verschrikkingen die de eerste wereldoorlog het jaar daarna over Europa ging brengen, en nog minder uiteraard van de even onzegbare verschrikkingen van wereldoorlog twee. Evenmin konden zij voorzien dat zichzelf en hun kinderen getuigen zouden zijn van waarschijnlijk de ergste misdaad die mensen ooit gepleegd hebben, de moord op zes miljoen Joden. En ze geloofden veelal nog in het kolonialisme, in ‘ons Indië’, een systeem dat ze dertig jaar later onwillig of beschaamd zouden moeten opgeven. En er is natuurlijk nog veel meer, ook later in de eeuw. Het was allemaal eindeloos ver weg die advent van 1913.

Zoals steeds weer in onze geschiedenis van dood en leven heeft die medaille gelukkig ook een andere kant : Nederland, het Westen en veel andere plaatsen in de wereld hebben uit al die ellende een welvaart opgebouwd waarvan die lieve mensen in 1913 ook niet konden dromen. Voor de meerderheid hier, degenen onder ons die de zeventig niet te ver gepasseerd zijn, is zelfs het woord van Jesaja waarheid geworden dat ‘geen mens meer zal weten wat oorlog is’. Maar wat zouden ze in 1913 verbaasd of geschrokken opgekeken hebben van de manier waarop wij nu hier in de Dominicus aan het oude geloof vorm geven! Dat geloofsleven zal de komende tijd vast opnieuw veranderen, misschien ingrijpender dan wij nu kunnen vermoeden. Geloof en godsdienst veranderen met ons mensen mee, alleen de Levende is eeuwig. Toekomstdromen en utopieën zijn nodig om ons in beweging te houden, maar ze zijn nog nooit werkelijkheid geworden. Het gaat altijd anders : anders dan de optimisten hopen, anders dan de zwartkijkers vrezen. Aan de toekomst kunnen we eigenlijk alleen maar werken, doen wat onze hoofden en handen nu te doen hebben, iets plannen voor de dagen, voor de jaren die nu ongeveer te overzien zijn. Soms denk ik dat wij nog maar aan het begin van de geschiedenis staan, in de prehistorie. Wanneer we kijken naar wat er alleen al de laatste twintig jaar allemaal gebeurd is aan veranderingen in de wereld van de communicatie, de medische wetenschap, de politiek, én in ons denken en geloven achter en onder dat alles, dan is een plaats als deze er vooral om net als Jesaja destijds op te roepen tot vertrouwen in de Levende die zich verborgen houdt en tegelijkertijd alomtegenwoordig is in ons midden. ‘Ik zal er zijn’ : die Naam, dat misschien wel mooiste woord van de gehele Bijbel, dat blijft wél staan, toen, nu en straks.

Dan betreur je het als oudere wellicht dat je de wereld van over twintig, veertig jaar niet meer zult mogen zien. De dood is immers de enige toekomstverwachting waar we allemaal wel zeker van kunnen zijn,

ook deze advent. Kerstmis is in de traditie van veel plaatsen in Europa niet alleen de dag waarop geboorte gevierd wordt maar ook kerkhoven bezocht worden. In droefheid, natuurlijk, maar vooral in dankbaarheid. Dood en leven horen bij elkaar en zijn beiden in de handen van God. De dood is de donkere bladzijde van de Blijde Boodschap, een lot waarmee we vermoedelijk nooit echt raad zullen weten. We mogen alleen hopen dat we ons straks in vrede, in vertrouwen, aan dit mysterie over zullen kunnen geven.

Vandaag, deze Advent, gaat het natuurlijk vooral om de lichtkant van de Boodschap, om 'Ik zal er zijn', om leven dat altijd doorgaat, ook een mysterie waar geen wetenschap, zelfs geen theologische wetenschap, vat op krijgt. 'Niemand weet wat leven is, alleen dat het gegeven is', zegt de dichter. En alleen ook, hoor je soms, plotseling iets over dat leven waarvan je letterlijk op-leeft. Dat overkwam mij een paar weken geleden toen ik een interview las dat paus Franciscus onlangs gegeven heeft. Het was de eerste keer sinds paus Johannes, dat ik weer geraakt werd door woorden uit Rome. Franciscus zei dit: 'Ik heb slechts één dogmatische zekerheid en dat is dat God aanwezig is in het leven van elke persoon. God is present in het leven van iedereen. Ook als het leven van een persoon een puinhoop is [...] Men kan en moet hem vinden in elk leven.' Dat is nogal wat uit de mond van een paus. Van alle dogma's lijkt er één overeind te blijven, dat ze allemaal samenvat: 'God in ieder van ons'. En Franciscus besluit even eenvoudig als diepzinnig met het oude woord dat we daarnet ook in Jesaja's visioen hoorden: 'Je moet op God vertrouwen'. Zelfs in Rome zijn grote, overgeleverde woorden als 'God', 'gerechtigheid', 'zekerheid' en 'vertrouwen' in deze 21^e eeuw in beweging, krijgen nieuwe inhoud, nieuwe aantrekkingskracht.

Dat alles brengt ons terug bij de grote paradox van de Advent: God en zijn Koninkrijk moeten nog komen, ondertussen herhaalt het evangelie, net als Franciscus dus, dat de Levende er al is, in ons verblijf houdt, dat zijn Koninkrijk van saamhorigheid onder ons is. We zouden God, de Levende, niet zoeken als we Deze niet al gevonden hadden, als zijn geest, haar liefde niet nu al in ons leefden. In die spanning bestaan wij, geloven wij, vertrouwen wij. Advent en kerstmis zijn de twee polen van eenzelfde mysterie dat wij incarnatie, menswording zijn gaan noemen. En die menswording betreft ieder van ons, én ons allemaal tegelijk. Verlangen is onze diepste drijfkracht, maar saamhorigheid is de diepste emotie die wij als mensen ervaren mogen: van de wieg met onze moeder en vader, tot het graf of het vuur waar onze geliefden ons aan toevertrouwen. Wij leggen terecht graag de nadruk op solidariteit, op het doen van saamhorigheid, maar - en dat wordt vaak vergeten - saamhorigheid en solidariteit betekenen in de allereerste plaats dat wij in elkaar dezelfde natuur, dezelfde Goddelijke oerlaag herkennen. Zo worden we ons ook bewust van het onrecht dat we doen aan anderen als die we die fundamentele gelijkheid niet erkennen. Wie beseft wat saamhorigheid in wezen inhoudt - God in ieder mens, God in ons allen - die weet ook wat gerechtigheid is, gaat recht doen, staat open naar de ander: met aandacht, desnoods fatsoen, met hartelijkheid, desnoods beleefdheid, met compassie, desnoods geduld... Incarnatie, saamhorigheid: visioen wordt leefregel. Je doet recht, niet uit plichtsgevoel, nog minder uit schuldgevoel, maar uit saamhorigheid. Je bent gelukkig dat je mag samen leven met geliefde én met vreemdeling, je wilt dat geluk delen, meedelen, uitdelen...

Het is moeilijk om die dingen goed te zeggen. Met muziek, dat weten we allemaal, gaat het vaak beter. Daarom heb ik er vandaag voor gekozen om zo dadelijk samen de psalm *Van twee woorden* te zingen. Een lied van verlangen en verwachting. 'Verre liefde, lieve vrede' - dat is vooral toekomstmuziek, Advent. En dan komt die prachtige regel over het leven hier en nu, die ik al jaren in me ronddraag: 'Dan nog vind mijn hart geen andere zegen dan een mens om mee te leven'. Al ons spreken en preken over God en het Rijk Gods heeft weinig zin als we niet nu al in de mens naast ons de aanwezigheid van God vermoeden, herkennen, ervaren. 'Die mens om mee te leven' uit het lied is geen romantiek - dat mag hij of zij natuurlijk óók zijn - maar de ervaring dat saamhorigheid de essentie van ons menselijk bestaan is, de enige echte zegen. De ene nabije uit het lied, hoe noodzakelijk ook veelal, blijken er in ieder mensenleven dan ook velen te zijn.

En voor ons samen, voor de gemeente die wij hier proberen te zijn, is die 'ene mens om mee te leven' van oudsher Jezus Messias, de mens die dicht bij God en bij het mysterie van leven en dood stond dan enig ander mens van wie wij gehoord hebben. Woord en Zoon van de Levende wordt hij zelfs genoemd. Hij wilde maar één ding: de rijkdom die hij van de Levende ontvangen had delen met anderen. Hoe graag zouden ook wij, die hem hier herdenken, zo iets met ons leven willen doen!

Ik wens ons allen een goede adventstijd.

Henk Hillenaar

Gelezen: Jesaja 2 en 8